

ПЕНДЕРЕЦЬКА РОКСОЛАНА,
студентка 1 курсу Інституту
архітектури, будівництва та туризму
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу
Наук. Керівник: Пендерецький О.В.,
к.т.н. доцент

КАРПАТСЬКІ НАРОДНІ ПРОМИСЛИ

На теренах Карпатського краю Західної України, в силу багатьох обставин і особливостей географічного середовища сформувався специфічний побут та спосіб господарювання, збереглась унікальна духовна культура та мистецькі традиції, які втілилися у розвиток народних художніх промислів та домашнього ремесла [1, с.61]. З покоління в покоління передавалися таємниці технічної та технологічної майстерності, вдосконалювалися прийоми обробки природних матеріалів. Упродовж століть десятки й сотні тисяч майстрів – килимарниці, вишивальниці, ткачі, гончарі, різьбярі по дереву, кістці та рогу, майстри декоративного розпису, склороби-гутники, золотарі-ювеліри, ковалі, майстри лозоплетіння і художньої обробки шкіри та багатьох інших професій – створювали речі, які завжди викликали зацікавленість у місцевих та закордонних туристів. Під впливом кліматичних, природних умов, особливостей побуту українців, властивостей місцевої сировини та історичних чинників у кожному етнографічному регіоні України виробляли локальні предмети художньої образності, орнаментики, формотворення, що створює певну специфіку в туристичній сфері.

Субетнографічні утворення Українських Карпат (бойки, лемки, гуцули) склалися на периферії українського етнічного субстрату внаслідок процесу історичного розвитку окремих давньоукраїнських племен в умовах певної штучної відірваності від основного етнічного ядра й тривалого перебування у сфері впливу культури сусідніх держав. Ці етнографічні групи набули своєрідні риси в традиційно-побутовій культурі. Їм притаманні два рівні етнічної самосвідомості: рівень етнографічної групи (усвідомлення своєї окремішності) та загальноукраїнський рівень (усвідомлення своєї причетності до українства в цілому) [2, с. 80].

Оригінальними народними промислами славиться Буковина, Прикарпаття і Закарпаття. Дуже давнім українським промислом є килимарство. Функціонально існують три головні назви для килимових тканин: ковер, килим і коц. Різниця між ними могла полягати в техніці, орнаменті, розмірі й призначенні. Сьогодні їх розрізняють тільки за територіальним принципом: коври й килими походять із центрально- та північно-українських промислових осередків, а коци виготовляються вручну на заході, переважно на Гуцульщині.

Крім того, на коврах і килимах переважає барвистий, часто рослинний орнамент. Гуцульський коц – переважно сірий або білий – кольору нефарбованої овечої шерсті, якщо на ньому є орнамент, то він геометричний. Унікальність робіт, полягає в тому, що всі вони рукотворні, починаючи від стриження овець і до останнього стіжка. Майстри пишуться тим, що це екологічно абсолютно чисті речі. Поява наприкінці XIX ст. синтетичних барвників, доволі зручних у використанні, стала однією з причин занепаду килимарства. Це спонукало митців подивитися на проблеми художнього текстилю ще й з екологічного боку [3].

Та найрізноманітнішим і найширше представленим в Україні є гончарний промисел. Кожний район гончарного промислу мав свої локальні художні особливості, що залежали від природних властивостей матеріалів, технологічного рівня виробництва, місцевих традицій тощо. Майже кожен осередок представлений талановитими майстрами гончарами з яскравою творчою індивідуальністю. Їхні вироби – пишно оздоблені глечики, горнята, миски, полумиски, макітри, куманці, лембики, довжанки тощо – служили окрасою українського народного житла, так само, як рушники, обруси, килими.

Наприклад, для народної кераміки Тернопільщини властиві різні форми і своєрідні технічні засоби декорування – розпис, гравірування, гладження, флендрування, заливання, мармурування. Димлений посуд виготовляли в Микулинцях, Заліщиках, Струсові, Скалаті, Устечку, Торському. Посудом з підполивними розписами славилось містечко Буданів. На спеціальні замовлення гончарі цього центру виробляли великі гладуни місткістю близько 350 літрів. Чорний посуд прикрашували рослинним орнаментом, що виконаний технікою гладження.

Осередки гончарства виникали історично, відповідно до природного розміщення родовища. Їх назви походять від назв сусідніх селищ. Ці назви сьогодні сприймаються як бренди. Так, наприклад, відома городищинська та плахтянська кераміка, і славнозвісна чорнодимлена кераміка з Гавареччини Львівської області. Чорнодимлена кераміка (випалена за спеціальною технологією – без доступу повітря) виникла як альтернатива традиціям античної кераміки, і вже на початку нашої ери мала свої осередки на території України та сучасних держав Європи. В Україні XVIII – XIX ст. вона складала конкуренцію традиційній полив'яній кераміці [4, с. 379].

Чорна кераміка виготовляється зі спеціальної глини на гончарному крузі. Традиційний керамічний посуд, як правило, розписується та оздоблюється. Характерним для українського гончарства є поєднання зеленої й коричневої фарб. Мальовані миски, тарелі, тикви, куманці, близнята і дзбанки, а також оригінальні фігурки кіз, баранців, оленів з горщиками на спині для кімнатних квітів мають рослинний або сюжетний орнамент.

Проте, на жаль, уже всіх старих гаварецьких майстрів немає. Створити сучасну школу справжнього народного промислу не вдалося. Причина банальна – відсутність коштів і незацікавлення держави у відродженні і

плеканні цього безцінного гаварецького гончарного стилю, самотнього й неповторного.

У наш час загострення екологічної і духовної кризи, коли брак чистої води й повітря все більше нагадує про себе, змарнувати цю оазу природи і культури, якою є Гавареччина, щонайменше було б безвідповідально. Адже, окрім естетичної, мистецької вартості, гаварецька кераміка має дуже корисні природні властивості – гаварецькі гончарні вироби виготовлені без хімії, вони неполивані.

По всьому слов'янському краю здавна побутував особливий вид глиняної пластики – різноманітні фігурки звірів, птахів з продушинами для свистіння. Це – відгомін древнього культу плодородства, оновлення і відродження природи. Магічним актом заклинання плодородства в час весняних обрядів був свист – як ритуал відганяння злих духів. З плином часу відійшла символіка, а пищики дістали розповсюдження як улюблена дитяча забавка, неодмінний атрибут народного свята.

Ще одним унікальним явищем у декоративному мистецтві України є розпис великодніх яєць – писанок. Українські писанки беруть свій початок від прадавніх вірувань нашого народу. Якщо за часів язичництва писанку розписували до свята Весни, то за християнства – до Великодня, свята Воскресіння Христового. Залежно від регіону існують відмінності в композиції декору, кольоровій гамі, поділі поверхні писанок. Численні хрести та перехрещення символізують родючість, кільця та прямі лінії в свідомості наших предків асоціювалися з чоловічим та жіночим початками, кольорова гама відображала навколишню природу. У багатьох народів світу й дотепер існує звичай використовувати яйця у Великодніх святкуваннях, але вони переважно роблять крашанки (тобто, варені яйця, зафарбовані в один колір). В Україні ж писанкарство досягло найвищого рівня свого розвитку і стало окремим видом мистецтва, а писанка – одним з культурних символів України [5].

Проте без належної підтримки розвитку художніх промислів нині простежується згасання творчої ініціативи народних майстрів, перериваються мистецькі династії. Поодинокі ентузіасти не в змозі протистояти руйнівному потоку. Саме тому охорона, відродження, збереження і розвиток народних художніх промислів є одним із пріоритетних обов'язків молоді незалежної української держави.

Та перспектива розвитку художніх промислів в Україні є. І серед основних шляхів та засобів розв'язання проблем – такі:

- надання державної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності в галузі народного мистецтва та художніх промислів;
- відновлення матеріально-технічної бази підприємств народних художніх промислів, оснащення їх новітніми технологіями виробництва та будівництво нових;
- формування сучасної національної індустрії виробництва традиційної художньої продукції;

- створення правових умов для соціального захисту майстрів народного мистецтва та художніх промислів;
- підтримка та розвиток народних художніх промислів на селі;
- реалізація комплексу освітніх, культурно-мистецьких програм і проектів у сфері традиційної художньої культури;
- залучення туристичних фірм для популяризації і реклами творів народних художніх промислів.

З цією метою необхідно розробляти пріоритетні туристичні маршрути, які б наочно демонстрували місцеві витвори мистецтва, ремесел і стали б елементом презентаційної історико-культурної спадщини краю. Розмаїття виробів відомих і переважної більшості невідомих майстрів минулого, що є в багатьох вітчизняних і зарубіжних музеях, у збірках численних колекціонерів і просто любителів народного мистецтва, вражає яскравою живописністю, багатством різновидів технічного виконання, оригінальністю образів, композицій і мотивів.

Народні промисли відіграють важливу роль у міжнародному культурному обміні, тому необхідно проводити виставки, конкурси, галереї народного мистецтва та аукціони. Ще одним кроком до збереження народних промислів є підготовка кваліфікованих фахівців для народних промислів. Така підготовка повинна відбуватися коштом держави, оскільки це в її інтересах.

Для популяризації витворів народних майстрів необхідно створювати туристичні маршрути, пріоритет у яких надавався б огляду осередків народних ремесел.

Використана література

1. Пендерецький О.В. Територіальна організація промислового туризму Карпатського суспільно-географічного району та основні напрямки її вдосконалення: Монографія/ О.В. Пендерецький. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. – 225 с.
2. Рутинський М.Й. Туристичний комплекс Карпатського регіону України : навчальний посібник / М.Й. Рутинський, О.В. Стецюк. – Чернівці: Книги – XXI. – 2008. – 440 с.
3. Данченко А.С. Народные мастера / А.С. Данченко. – К: Рад. школа. Серія «У світі прекрасного, 1982. – 128 с.
4. Грабовецький В. Ілюстрована історія Прикарпаття / В. Грабовецький // Монографія. – Т. 3. – Івано-Франківськ. – «Нова зоря». – 2004 р. – 464 с.
5. Іванишин М. По білому яйці воскові взори : Посібник з писакарства / М. Іванишин. – Львів: Гердан Графка. – 2006. – 95 с.